

Ozadja in cilji

Projekt Pozitivni razvoj mladih v Sloveniji: razvojne zakonitosti v kontekstu migracij raziskuje vzdolžne razvojne poti pozitivnega razvoja mladih v Sloveniji ter prepoznavna posamezne in kontekstualne dejavnike, ki spodbujajo pozitivne izide na ravni posameznika, šole in družbe in ki lahko preprečijo tvegano ali težavno vedenje. Projekt s poudarkom na raziskovanju kontekstov v interdisciplinarni perspektivi odslikava interdisciplinarno naravo vzgoje in izobraževanja.

11

Pozitivni razvoj mladih (Positive Youth Development, PYD) (Lerner, 2007) temelji na teoriji odnosnih razvojnih sistemov (angl. relational developmental system theory), ki se osredotoča na pomen medsebojnega vplivanja posameznikovih značilnosti in njegovih kontekstov (npr. šola, družina, skupnost, družba) (Lerner, 2007). Teorija odnosnih razvojnih sistemov (Overton, 2015) predpostavlja, da je treba mlade dojemati in raziskovati kot rezultat dvosmerne interakcije med posameznikom (notranji viri) in njegovim okoljem (zunanji viri). Osnovna ideja je, da se bodo mladi pozitivno razvijali, ko bodo njihove prednosti (notranji viri) usklajene z viri v njihovem okolju (zunanji viri). Tako bodo pokazatelji pozitivnega razvoja mladih bolj verjetni, tvegano ali težavno vedenje (npr. zgodnje opuščanje šolanja, agresivnost, anksioznost) bosta manj pogosta ter prosocialno vedenje in prispevanje bosta bolj prisotna. V projektu raziskujemo vse tri dele modela: 1) razvojne vire, 2) kazalnike pozitivnega razvoja mladih, 3) tvegana vedenja in prispevanje (PYD-SI-MODEL).

Kazalniki pozitivnega razvoja mladih so operacionalizirani kot 5 C-jev (Lerner, 2007): kompetentnost (angl. competence), samozavest (angl. confidence), karakter (angl. character), povezanost (angl. connectedness) in skrb (angl. caring). Kompetentnost je pozitivno mnenje o svojih dejanjih na speci-

fičnih področjih (npr. socialna kompetentnost in učna kompetentnost), medtem ko je samozavest opredeljena kot notranji občutek pozitivnega samovrednotenja in samoučinkovitosti. Karakter je opredeljen kot posedovanje etičnih standardov vedenja, ki je skladno z družbenimi in kulturnimi normami. Povezanost predstavlja preplet pozitivnih vzajemnih odnosov posameznika z njegovimi oz. njenimi pomembnimi drugimi, institucijami ter skupnostmi. Skrb združuje empatijo in simpatijo.

Razvojne vire delimo na notranje in zunanje (Benson, 2003). Zunanji viri so opredeljeni kot podpora (podpora družine, pozitivni družinski odnosi, drugi odnosi z odraslimi, skrbna soseska, ugodna šolska klima, vključevanje staršev v šolanje), opolnomočenje (vrednote skupnosti, pomoč drugim, varnost), meje in pričakovanja (meje znotraj družine, meje znotraj šole, meje znotraj sosesk, odrasli vzorniki, pozitivni vpliv vrstnikov, visoka pričakovanja) in konstruktivna poraba časa (ustvarjalne dejavnosti, mladinski programi, verska skupnost, doma preživet čas). Notranji viri so opredeljeni kot zavezanost k učenju (motivacija za doseganje uspehov, šolska zavzetost, domača naloga, povezanost s šolo, branje za užitek), pozitivne vrednote (skrb, enakost in socialna pravičnost, integriteta, poštenost, odgovornost, samoobvladovanje), socialne spretnosti (načrtovanje in odločanje, medosebne kompetence, kulturne kompetence, upiranje pritiskom, mirno reševanje konfliktov), pozitivna identiteta (osebna moč, samopodoba, smisel, pozitivno mnenje o osebni prihodnosti).

Model pozitivnega razvoja mladih kaže, da v kolikor se spodbuja pozitiven razvoj mladih, to kaže na prisotnost razvojnih virov in visoko stopnjo 5 C-jev, kar vpliva na to, da je pojavnost *tveganih in težavnih vedenj* nižja (npr. Pittman idr., 2001). Ugotovitve predhodnih raziskav kažejo bolj zapleten vzorec pozitivnih in negativnih razvojnih poti k tveganemu in težavnemu vedenju (Lewin-Bizan idr., 2010), to pomeni, da so v nekaterih primerih težavna vedenja povezana tudi z visokimi kazalniki pozitivnega razvoja mladih.

V projektu smo povezave med razvojnimi viri, kazalniki pozitivnega razvoja mladih ter tveganim vedenjem in prispevanjem analizirale na vzorcu slovenskih mladostnikov (več v poglavju Pyd-si-model) ter odnose dodatno osvetlile z analizami kontekstov (več v poglavjih Kontekst šole, Kontekst prehoda, Kontekst migracij, Jezikovni kontekst). V perspektivi pozitivnega razvoja mladih je namreč močno poudarjena vloga konteksta, zato je mogoče domnevati, da so podporni mehanizmi (notranji in zunanji viri) različni med posamezniki in med različnimi podskupinami posameznikov znotraj šolskega konteksta. Raziskovanju kontekstov je bila prilagojena tudi metodologija in raziskovalni načrt z načrtom vzorčenja, ki vključuje šole z nizko in visoko ravni tveganja za negativne izide ter s pozornostjo do prehodov (več v poglavju Metoda).

Konteksti, ki jih projekt ožje naslavlja, so naslednji:

- Migracije: raziskale smo razvojne vire, kazalnike pozitivnega razvoja mladih ter tvegana vedenja in prispevanje mladih (in njihovih staršev) rojenih v Sloveniji ter jih primerjale z razvojnimi viri, kazalniki pozitivnega razvoja mladih ter tveganimi vedenji in prispevanji mladih (in njihovih staršev) rojenih izven Slovenije (več v poglavju Kontekst migracij).
- Prehod: raziskale smo kazalnike pozitivnega razvoja mladih v obdobju prehoda iz osnovne v srednjo šolo ter v obdobjih prehoda med letniki. Hkrati smo raziskale tudi razlike v kazalnikih, razvojnih virih ter tveganih vedenjih in prispevanju glede na spol, starost in letnik šolanja (več v poglavju Kontekst prehoda).
- Šolski kontekst: v središče postavljamo tudi šolski kontekst kot enega od pomembnih zunanjih razvojnih virov. V tem sklopu raziskujemo občutek pripadnosti šoli ter zastopanost razvojnih virov, kazalnikov in tveganih vedenj ter prispevanja v različnih šolah v različnih šolskih okoliših in z različnimi načini vodenja (več v poglavju Kontekst šole).
- Jezik: raziskale smo vlogo jezika večine in migrantske manjšine v večjezičnem kontekstu mladih in njunem odnosu do razvojnih virov, kazalnikov in tveganih vedenj ter prispevanja (več v poglavju Jezikovni kontekst).

13

Na ta način se projekt osredotoča na eni strani na kontekst (šolski kontekst, migracijski kontekst, kontekst obdobja prehoda in kontekst jezika) in posameznika na drugi strani (5 C-jev, prispevanje in tvegano vedenje) ter na ta način omogoča večstranske zaključke ter oblikovanje *Smernic za spodbujanje pozitivnega razvoja mladih v Sloveniji* (več v poglavju Smernice).

Dodatno smo v projektu razvile intervencijo *PYD-SI-PROGRAM* z namenom podpore kazalnikom pozitivnega razvoja mladih in preprečevanja tvegane ter težavnega vedenja. Cilj je zapolniti vrzeli v obstoječih raziskavah preprečevanja tvegane in težavnega vedenja s pomočjo intervencij pozitivnega razvoja mladih tako, da bi obstoječe splošne predloge v literaturi o preprečevanju težavnega vedenja prenesli v prakso preko podpore kazalnikov pozitivnega razvoja mladih (Bonell idr., 2016).

Raziskovalna vprašanja, zastavljena znotraj projekta in naslovljena v zaključnem poročilu, so:

- 1) Kateri so podporni mehanizmi (notranji in zunanji viri) na ravni posameznika, razreda, šole in družbe, ki vzpodbujajo pozitiven razvoj mladih v Sloveniji, tudi mladih z višjo ravnijo tveganja? Kateri dejavnik v sklopu notranjih virov je najmočnejši in kateri dejavnik v sklopu zuna-

njih virov je najmočnejši pri napovedovanju pozitivnega razvoja mladih in preprečevanju tveganega ali težavnega vedenja?

- 2) Kako se podporni mehanizmi razlikujejo glede na različne podskupine in kontekste: status migranta, obdobja prehoda, uporaba jezika in različnih jezikovnih praks (enojezično, dvo- in večjezično)?
- 3) Ali je mogoče izboljšati pozitivni razvoj mladih (5 C-jev) in preprečiti tvegano ter težavno vedenje: razvoj intervence, preizkus na terenu in evalvacija intervencije (študija primera)?

Za poglobljeno razumevanje razvoja dejavnikov podpore pozitivnemu razvoju mladih smo uporabile vzdolžni raziskovalni načrt v kombinaciji s prečnim raziskovalnim načrtom in intervencijsko študijo. Razumevanje teh podpornih mehanizmov znotraj vzdolžnega raziskovalnega načrta in njihovega delovanja je ključnega pomena za razvoj strategij za pozitivni razvoj mladih na ravni posameznikov_c, šole, skupnosti in družbe. Uporabile smo preplet kvantitativnih in kvalitativnih metod, da na ta način pridobimo poglobljen uvid v kontekste in njihove vplive na pozitivni razvoj mladih. Pri tem so bila v fokusnih skupinah v ospredju različna gledišča in interakcije vseh vpletenih v učni proces (dijakinj_ov, učenk_cev, učiteljic_ev, ravnateljic_ic, svetovalnih delavk_cev).

Zaključno poročilo je organizirano v tri sklope. Prvi del predstavi projekt s konceptualizacijo projekta in orisom njegovih ciljev skupaj z raziskovalnim načrtom ter podrobnim metodološkim opisom. Sledi poglavje z rezultati, najprej poglavje analiz empiričnih podatkov, ki mu sledi poglavje analiz fokusnih skupin. V tretjem delu so rezultati dodatno osvetljeni z vidika posameznih kontekstov ter intervencije: intervencija, kontekst šole, kontekst prehoda, kontekst migracij in kontekst jezika. Poročilo se zaključuje s smernicami za podporo pozitivnemu razvoju mladih v Sloveniji.

Literatura

- Benson, P. L. (2003). Developmental assets and asset-building community: Conceptual and empirical foundations. V R. M. Lerner & P. L. Benson (ur.), *Developmental assets and assetbuilding communities: Implications for research, policy, and practice* (str. 19–43). New York, NY, ZDA: Kluwer Academic/Plenum Publishers. https://doi.org/10.1007/978-1-4615-0091-9_2
- Bonell, C., Dickson, K., Hinds, K., Melendez-Torres, G. J., Stansfield, C., Fletcher, A., ... Campbell, R. (2016). The effects of positive youth development interventions on substance use, violence and inequalities: Systematic review of theories of change, processes and outcomes. *Public Health Research*, 4. doi: 10.3310/phro4050

- Lerner, R. M. (2007). *The good teen*. New York, NY, ZDA: The Stonesong Press. <https://doi.org/10.1007/s10964-010-9504-y>
- Lewin-Bizan, S., Lynch, A. D., Fay, K., Schmid, K., McPherran, C., Lerner, J. V. in Lerner, R. M. (2010). Trajectories of positive and negative behaviors from early-to middle-adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 39(7), 751–763. <https://doi.org/10.1007/s10964-010-9532-7>
- Overton, W. F. (2015). Processes, relations, and relational developmental systems. V R. M. Lerner (ur.), *Handbook of Child Psychology and Developmental Science*, (str. 1–54). Hoboken, USA: Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781118963418.childpsy102>
- Pittman, K., Irby, M. in Ferber, T. (2001). Unfinished business: Further reflections on a decade of promoting youth development. V P. L. Benson in K. Pittman (ur.), *Trends in youth development: Visions, realities and challenges* (str. 3–50). Boston: Kluwer Academic Publishers. https://doi.org/10.1007/978-1-4615-1459-6_1